

CENTRUL
PENTRU
STUDIUL
DEMOCRAȚIEI

Educație, bună guvernare, securitate națională

Autori:

Gabriel Bădescu, Anca Sinea, George Jiglău (coord.)

Georgiana Mihuț, Daniela Angi, Florin Feșnic,
Levente Salat, Petruța Teampău

Acest document a fost elaborat pe baza prezentărilor realizate de experții care au participat la conferința „Educație, bună guvernare și securitate națională”, desfășurată la Cluj-Napoca în perioada 24-26 martie 2016.

Lista experților (în ordine alfabetică):

Daniela Alexe - *Centrul Pentru Politici Educaționale*
Remus Anghel – *Institutul pentru Studiul Problemelor Minorităților Naționale*
Alexandru Bindar – *Uniunea Studenților din România*
Luminița Costache - *UNICEF*
Marcel Cremene – *Universitatea Tehnică Cluj-Napoca*
Daniel David - *Universitatea Babeș-Bolyai*
Ligia Deca – *Administrația Prezidențială*
Mariana Dragomir – *Asociația Learn & Vision*
Christian Estermann – *Centrul pentru Educație și Formare Profesională Concordia*
Ciprian Fartușnic – *Institutul de Științe ale Educației*
Răzvan Florian – *Institutul Român de Știință și Tehnologie / Epistemio*
Anca Gaidoș – *Fundația Noi Orizonturi*
Maria Gheorghiu – *OvidiuRo*
Ciprian Ghișa – *Transylvania College*
Adrian Hatos – *Universitatea din Oradea*
Constantin Ionescu – *Administrația Prezidențială*
Alina Ionescu – *Asociația Human Catalyst*
Irina Ionescu – *Administrația Prezidențială*
Daniel Ioniță – *Ministerul Afacerilor Externe*
Șerban Iosifescu – *Agenția Română de Asigurare a Calității Învățământului Preuniversitar*
Silviu Ispas – *Pactul Regional Nord-Vest pentru Ocupare și Incluziune Socială (PROIS-NV)*
Gabriel Istrate – *Universitatea de Vest Timișoara*
Claudiu Ivan - *Centrul pentru Cercetare, Educație și Egalitate de Șanse Sociale*
Mircea Kivu – *Grupul pentru Democrație Participativă Plenum*
Maria Kovacs – *Asociația Lectura și Scrierea pentru Dezvoltarea Gândirii Critice*
Cristian Litan – *Universitatea Babeș-Bolyai*
Liviu Matei – *Central European University*
Diana Morea - *Universitatea Alternativă*
Bogdan Murgescu – *Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice*
Horia Oniță – *Consiliul Național al Elevilor*
Andreea Petruț - *Societatea Academică din România*
Nicoleta Popa - *Ag. Națională pentru Programe Comunitare în Domeniul Educației și Formării Profesionale*
Daniel Pop – *Centrul pentru Politici Publice CENPO*
Cristi Popescu - *Alianța Națională a Organizațiilor Studențești din România*
Radu Puchiu – *Cancelaria Primului Ministru*
Corina Puiu – *Teach for Romania*
Iulius Rostaș – *Corvinus University*
Călin Rus – *Institutul Intercultural Timișoara*
Marian Staș – *Liderii Mileniului Trei*
Robert Santa – *Centrul Pentru Politici Educaționale*
Simona Șerban – *Fundația Comunitară Cluj*
Laurențiu Ștefan – *Administrația Prezidențială*
Daniela Vișoianu – *Coaliția pentru Educație*
Ovidiu Voicu – *Fundația pentru o Societate Deschisă*
Codru Vrabie – *Funky Citizens*

Autorii sunt recunoscători pentru comentariile asupra variantei în lucru a acestui raport primite din partea lui Adrian Hatos, Claudiu Ivan, Șerban Iosifescu, Daniela Vișoianu, Diana Certan, Marian Staș, Remus Anghel, Mircea Kivu și Silviu Ispas. Responsabilitatea pentru opiniile exprimate revine exclusiv autorilor acestui raport.

Rezumat

Lucrarea argumentează că școala românească are nevoie de schimbare, indică câteva dintre direcțiile principale ale schimbării și prezintă recomandări de transformări pe termen scurt și mediu în cadrul sistemului educațional și a contextului în care acesta operează.

Aspectele identificate sunt:

1. Capacitatea administrativă scăzută a statului, în special a Ministerului Educației Naționale și a Cercetării Științifice
2. Finanțarea deficitară și ineficientă
3. Utilizarea insuficientă a cercetării bazate pe date empirice în procesul de creare a politicilor educaționale.
4. Definirea, operaționalizarea și stimularea deficitară a performanței educaționale
5. Modul deficitar de recrutare și motivare a personalului din educație
6. Nivelul ridicat al inegalității de șanse școlare
7. Nivelul ridicat al abandonului școlar
8. Învățarea deficitară a normelor și competențelor democratice
9. Dezvoltarea redusă a educației pe parcursul vieții
10. Utilizarea redusă a resurselor educaționale deschise și accesul limitat la rezultatele cercetării finanțate din fonduri publice
11. Politicile educaționale puțin adaptate unui context demografic dinamic și unei piețe a muncii în schimbare

Lucrarea susține că în absența unor schimbări substanțiale neîncrederea în sistemul educațional românesc va crește și mai mult, contribuind la declinul lui. De aceea, este necesar ca intensitatea dezbaterilor despre educație și gradul de cuprindere a actorilor implicați să crească, iar ritmul în care au loc schimbări să fie accelerat.

Schimbările semnificative din educație sunt posibile doar în condițiile alocării unor resurse suplimentare, într-un mod eficient și echitabil. Pe termen lung, însă, costurile realizării unui sistem educațional performant vor fi mult mai mici decât cele ale nereformării sistemului actual.

Context

Dezbaterile despre politici educaționale au crescut în intensitate în ultimii ani în majoritatea societăților democratice. O parte tot mai importantă a publicului observă legăturile strânse dintre aceste politici și calitatea dezvoltării, a democrației și a nivelului de siguranță din societățile lor. În același timp, se înmulțesc perspectivele critice la adresa soluțiilor educaționale consacrate. România este parte a aceluiași trend, de creștere atât a vizibilității problemelor educației, cât și de accentuare a unui ton critic¹.

Pe parcursul acestui document vom argumenta că școala românească are nevoie de schimbare, vom indica câteva dintre direcțiile principale ale schimbării și vom prezenta succint recomandări de transformări pe termen scurt și mediu în cadrul sistemului educațional și a contextului în care acesta operează.

De ce sunt necesare schimbări importante ale sistemului educațional din România?

Din perspectiva celor mai mulți dintre indicatorii uzuali, școala românească este deficitară. România se află constant pe ultimele poziții dintre țările UE în evaluările internaționale ale calității educației, având în vedere aspecte dintre cele mai diverse. În plus, pentru mai mulți indicatori importanți trendul este descendent, în contrast cu restul țărilor UE.

Astfel, România este singura țară din UE, alături de Marea Britanie, unde **șperanța de durată a educației** (school expectancy) a avut un declin mai mare de un an după 2001.

Participarea tinerilor în educație școlară și pregătire profesională este un alt indicator care plasează România pe unul dintre ultimele locuri în UE (alături de Malta și Bulgaria). Un rezultat similar este obținut și pentru proporția tinerilor care nu sunt cuprinși într-o formă de educație, pregătire profesională sau angajați.

Un fenomen extrem de însemnat este cel al **abandonului școlar**. Pentru unul dintre indicatorii uzuali, proporția celor între 25-34 ani care au părăsit prematur educația și pregătirea profesională (early leavers from education and training 25-34, ELET 25-34), România este din nou un outlier negativ, fiind singura țară din UE cu un trend negativ clar. Valoarea indicatorului a crescut de la 12% în 1997 la 24% în 2010 și 2011, având apoi o ușoară descreștere la 22% în 2013. Deasemenea, România are în 2015 o rată de părăsire timpurie a școlii pentru cei între 18-24 de ani de 19,1%, locul trei în UE, după Spania și Malta, pe trend de creștere, în condițiile în care ținta asumată de România pentru anul 2020 este de 11,3%².

O altă categorie importantă de indicatori ai calității școlii descrie performanțele elevilor de a citi și a înțelege conținutul textelor scrise. Datele oferite de studiul comparat *Programme for International Student Assessment* (PISA), realizat de către OECD și aplicat elevilor de 15 ani din școli, permit compararea anuală a elevilor din țări ale UE între 2000 și 2012. Și în cazul acestor indicatori România este pe unul dintre ultimele locuri în UE, având valori care sunt mult sub media UE28 atât pentru valorile de mijloc (medie, mediană), cât și cele ale proporțiilor de elevi cu rezultate de vârf (nivelul 5 și 6 din 6).

În învățământul superior, universitățile din România sunt în afara primelor 500 de poziții în toate clasamentele recunoscute. Este adevărat că performanța de ansamblu a unei universități poate fi definită și măsurată în multe feluri, iar aceste clasamente internaționale surprind în special aspecte ce țin de rezultatele cercetării și mai puțin cele care descriu alte tipuri de impact pentru societate. Măsura în care absolvenții au cariere profesionale de succes, cea în care cercetătorii din universitate contribuie la calitatea guvernării și efectele universității asupra dezvoltării locale contează mai puțin în evaluările internaționale. Gradul în care absolvenții sunt pregătiți să fie cetățeni activi și să adere la norme ale democrației liberale nu este deloc surprins de topurile uzuale. În universitățile românești femeile ocupă foarte rar funcții de conducere. Nu în ultimul rând, cazurile de plagiat, corupție, nepotism, sunt larg răspândite, și implică frecvent decidenți importanți din sistemul universitar³. În același timp, au fost identificate atitudini discriminatorii în rândul studenților față de persoanele cu HIV/SIDA, minorități sexuale, persoanele de etnie romă, și persoanele de etnie maghiară⁴.

Dacă toate aceste aspecte ar fi cuprinse în indicatori, universitățile românești ar ocupa probabil poziții și mai modeste în clasamentele internaționale.

Nu doar calitatea pregătirii oferite de universități este problematică, ci și numărul celor care dețin calificări terțiare. Ținta strategică propusă de Comisia Europeană și asumată de statele membre UE cu privire la învățământul superior este ca până în anul 2020 aproximativ 40% dintre tinerii din UE să dețină o calificare de nivel terțiar⁵. Ținta asumată de România este mult mai modestă, de 26,7% (dintre persoanele de vârstă 30–34 de ani). În prezent, conform datelor oficiale pentru anul 2014, ponderea în grupa de vârstă 30–34 de ani a persoanelor care dețin o calificare de nivel terțiar este de 23,8%, pe un trend general descendent⁶.

În același timp, învățământul la distanță este în declin, în contratimp cu trendul general internațional, unde formele de educație la distanță câștigă teren. Creșterea atractivității învățământului la distanță ar rezolva nu doar probleme de acces la educație pentru tineri și pentru adulți (un alt indicator unde România ocupă locuri foarte modeste), ci ar rezolva și probleme de echitate, facilitând accesul persoanelor cu resurse financiare modeste precum și a celor care locuiesc la distanță de centrele universitare.

Accesul în învățământul superior este extrem de inegal în raport cu mediul de proveniență și resursele financiare. În plus, este în creștere proporția studenților care renunță la facultate după anul I, iar jumătate dintre aceștia invocă problemele financiare pentru motivarea abandonului⁷.

În concluzie, evaluările rezultate din studii comparate internaționale plasează România pe poziții deosebit de modeste, iar la unii indicatori printre ultimele locuri în Uniunea Europeană sau chiar în Europa. Datele care permit comparații în timp nu oferă o perspectivă încurajatoare, România fiind pe un trend stabil sau de înrăutățire pentru o parte dintre indicatorii importanți. În aceste condiții, absența unor schimbări substanțiale ar crește neîncrederea în sistemul educațional românesc, contribuind și mai mult la declinul lui.

Educație pentru democrație, dezvoltare și securitate

Părerile experților converg în privința rolului educației în explicarea plasării modeste a României în comparații cu alte țări ale Uniunii Europene sau chiar din lume în funcție de indicatori ai dezvoltării economice, ai democratizării și securității.

Procesul educațional este un determinant puternic al **stabilității și calității democrației**, iar învățământul superior are un rol major, datorită contribuției sale la selecția și formarea elitei politice, economice și sociale. Obiectivele cuprinse în documentele oficiale cuprind aproape de fiecare dată referiri la învățarea de valori și deprinderi democratice⁸. Calitatea democrației este dată de gradul de participare activă a cetățenilor în rezolvarea de probleme comune, calității achiziționate în principal pe parcursul procesului educațional, iar studiile desfășurate de-a lungul mai multor decenii indică adesea, chiar și în cazul democrațiilor consolidate, tendințe de creștere a neimplicării și dezinteresului față de politică. România a avut și continuă să aibă o evoluție ezitantă din punctul de vedere al dezvoltării democratice, în timp ce evoluțiile recente din țări precum Ungaria și Polonia arată cum integrarea în Uniunea Europeană nu oferă garanția rezolvării rapide, fără efort sau ireversibile a acestei probleme.

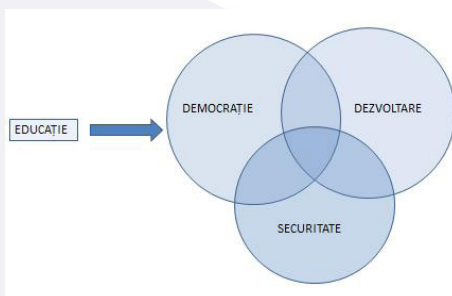
Astfel, la nivel național, “Indexul pentru Progres Social” plasează România pe locul 50 din peste 130 de țări, după majoritatea statelor EU. Problematic, pe indicatorul “Toleranță și incluziune”, România se plasează pe locul 104 între statele evaluate. Acest scor scăzut se datorează înregistrării unei toleranțe scăzute față de minorități, precum persoanele imigrante și persoanele care au o altă religie⁹. În ediția 2014 a “Democracy Index”, România se plasează pe locul 57 din 167 de țări, la egalitate cu Mexic, fiind inclusă în rândul țărilor cu o “democrație deficitară”¹⁰. Raportul “Tinerii Europeni: Participare în viața democratică”, bazat pe date colectate în cadrul Eurobarometrului evidențiază faptul că tinerii din România înregistrează proporția cea mai scăzută (24%) în cadrul statelor Uniunii Europene cu privire la intenția de a deveni un candidat într-o cursă electorală pe parcursul vieții¹¹. Aceste realități impun reformarea învățământului românesc astfel încât educația să devină un proces de însușire de cunoștințe, valori și comportamente sociale, economice și politice proprii unei culturi politice de tip democratic.

Alături de calitatea procesului democratic, **sistemul educațional are și un puternic impact asupra dezvoltării economice și sociale**¹². Un sistem de educație performant ar crește nu doar angajabilitatea, flexibilitatea și competitivitatea forței de muncă, ci și calitatea factorului decizional și de management economic. În măsura în care sistemul de educație este capabil să capteze nevoile și oportunitățile pieței într-o perspectivă dinamică și cu viziune pe termen lung, acesta poate contribui la progres tehnologic și inovare, la o economie flexibilă și deschisă.

Contextul regional în care se află România este caracterizat de instabilitate geopolitică, de tendințe revizioniste și de imixtiune politică din partea Rusiei. În același timp, la nivelul Uniunii Europene, eșecul partidelor tradiționale și al instituțiilor europene de a răspunde eficient criticilor privind deficitul democratic, stagnarea economică și criza refugiaților au dat naștere unui climat favorabil creșterii influenței forțelor politice extremiste și populiste. Ca stat aflat la frontiera Uniunii Europene, România este, cu atât mai mult, expusă acestor crize care au un potențial ridicat de a se amplifica reciproc.

La acest context extern se adaugă vulnerabilitățile interne ale României. Momentul „Colectiv”, problemele din sistemul de sănătate sau criza plagiatelor sunt doar câteva dintre cazurile recente care scot la iveală lacunele legislative și de funcționare a instituțiilor statului. Instabilitatea politică, lipsa coeziunii sociale, lipsa încrederii în instituții sau chiar pierderea legitimității statului în raport cu societatea sau cu grupuri din cadrul ei se numără între factorii importanți care favorizează apariția de vulnerabilități în fața unor amenințări transnaționale, cum sunt criminalitatea organizată sau terorismul¹³.

Definirea siguranței naționale drept „starea de legalitate, de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului” în *Legea securității naționale*, implică determinări reciproce puternice între acest concept și calitatea educației. Astfel, **un sistem de educație neperformant generează vulnerabilități pentru siguranța cetățenilor români**, contribuind la excluziune socială, corupție, declin demografic, brain drain.

Acest document identifică 11 categorii importante de probleme ale educației din România și oferă recomandări pentru rezolvarea lor, pornind de la datele și studiile disponibile în literatură, de la analizele autorilor și, în mare măsură, de la argumentele prezentate de către experții în educație, democratizare, dezvoltare și securitate în cadrul conferinței „Educație, bună guvernare, securitate națională”, din 24-26 martie 2016¹⁴.

Probleme și soluții posibile

1

Capacitatea administrativă redusă a statului, în special a Ministerului Educației Naționale și a Cercetării Științifice (MENCȘ)

Schimbările pe care le recomandăm pot avea loc în condiții optime și cu rezultatele vizate doar în condițiile unei capacități administrative mai ridicate din partea Ministerului Educației Naționale și a Cercetării Științifice. O parte dintre disfuncționalitățile sistemului de învățământ din prezent sunt urmarea capacității scăzute a ministerului de a identifica probleme relevante, de a concepe acțiunile potrivite, de a forma capitalul uman și de a aloca resursele necesare pentru acestea, și de a avea o perspectivă consecventă și de durată. Este necesară întărirea mecanismelor prin care sistemul înglobează cunoașterea și expertiză relevantă pentru politici, precum și a celor de consultare și comunicare în privința politicilor.

Sunt mai multe situații în care legislația nu este respectată chiar de către MENCȘ. Astfel, nu este respectată cerința alocării ca cel puțin 6% din PIB specificată în art. 8 din Legea educației naționale (LEN), finanțarea de bază a universităților nu este multianuală, deși această cerință este specificată în art. 223 alin. (5) din LEN. Nu a avut loc evaluarea periodică, o dată la cinci ani, de către universități, a departamentelor (așa cum cere art. 195 din LEN) și nici alocarea prioritară a resurselor către departamentele cele mai performante (art. 223 alin. (13) din LEN). Nu a avut loc evaluarea școlilor doctorale, în vederea acreditării (art. 158 alin. (4) din LEN, OM 3850/2012), și nici evaluarea periodică, odată la cinci ani, a conducătorilor de doctorat (art. 170 alin. (4) din LEN).

Capacitatea administrativă deficitară este ilustrată între altele de cazul recent al achiziționării cu aproape 15 milioane de lei a unui soft antiplagiat de către Ministerul Educației, soft care este neutilizat și inutilizabil chiar și în acest moment¹⁵. În plus, Ministerul Educației a avut de-a lungul timpului probleme serioase de transparență.

Informațiile relevante pentru sistemul educațional sunt adesea dificil sau imposibil de accesat online. Astfel, site-ul care găzduiește Registrul Matricol Unic, realizat printr-o finanțare europeană între 2008 și 2011, a început să fie utilizabil doar de câteva luni și doar parțial, în pofida importanței remarcabile pe care o are pentru funcționarea sistemului. Site-ul CNATDCU, una dintre comisiile extrem de importante pentru sistemul universitar, are ultimele informații actualizate în decembrie 2012¹⁶. Informațiile de pe pagina principală a site-ului CNCS se opresc în 2013.

Un alt exemplu important privește Proiectul privind Învățământul Secundar (ROSE) administrat de către MENCȘ. Alianța Națională a Organizațiilor Studentești din România (ANOSR) și Consiliul Național al Elevilor (CNE) și-au exprimat recent nemulțumirea cu privire la modul netransparent în care ROSE este gestionat. Deși proiectul a început, acesta încă nu are un site propriu, informațiile fiind greu accesibile și, conform ANOSR și CNE, unele criterii de selecție a colaboratorilor ce vor implementa anumite activități sunt mult mai restrictive decât ar fi necesar¹⁷.

Recomandăm:

- Îmbunătățirea mecanismelor de comunicare și consultare din partea Ministerului Educației și Cercetării și comisiilor asociate acestuia.
- Întărirea mecanismelor de control și a celor de sancționare a persoanelor și instituțiilor care compun sistemul educațional, inclusiv a Ministerului Educației și Cercetării, în cazul nerespectării legislației în vigoare.
- Implicarea experților internaționali și a personalului academic originar din România care este activ în instituții de vârf din străinătate în cadrul: (i) comisiilor de etică naționale și instituționale; (ii) consiliilor științifice; (iii) comisiilor de selecție și promovare a personalului academic la nivel instituțional; (iv) comisiilor de consultare pe aspecte legate de politici publice la nivel național; (v) comisiilor de evaluare a granturilor științifice la nivel național.

2.

Finanțarea deficitară și ineficientă

România finanțează cel mai puțin educația dintre toate țările din Uniunea Europeană, atât în valori absolute, cât și relative (proportii din PIB). În condițiile în care Legea Educației Naționale obligă la alocarea a cel puțin 6% din PIB, valorile alocate în ultimii ani, precum și cele proiectate pentru următorii ani în documente oficiale, precum „Programul de Convergență al României (2015-2018)”, nu depășesc 4% și, adesea, nici 3%.

În același timp, datele ce surprind evoluțiile din sistemul de învățământ superior din ultimii ani, cât și cele care permit comparații internaționale, arată clar o subfinanțare cronică. Astfel, conform unui raport recent al CNFIS, trendul descendent al sumelor alocate, ajustate în raport cu inflația, a continuat în ultimii ani. Mai mult, veniturile obținute de universități din surse extra-bugetare se reduc continuu datorită scăderii numărului studenților cu taxă (CNFIS 2015, p. 83). Diminuarea nivelului de finanțare a sistemului de învățământ superior a determinat scăderea rankingului de țară al României creat de Universitas 21 de pe locul 33 din 48 de sisteme analizate în 2012, pe locul 42 în 2015 (Universitas 21, 2015).

Un fapt insuficient discutat este gradul foarte ridicat de inegalitate între veniturile cele mai mici și cele mai mari, atât în învățământul preuniversitar (un raport de peste 1 la 3, față de 1 la 1.5 în medie în celelalte țări europene)¹⁸, cât, mai ales, în cel universitar (un raport de peste 1 la 5). Urmarea acestui fapt este că profesia de profesor este puțin atractivă pentru tineri, iar o parte dintre cei care ar fi interesați nu își permit un post atât de slab plătit.

Noua grilă de salarizare pentru învățământ ce va fi aplicată de la 1 august 2016 constituie un pas înainte prin faptul că veniturile mici vor crește, în medie, cu valori procentuale mai mari decât veniturile mari¹⁹. Din păcate, însă, creșterea pentru profesorii la început de carieră este modestă, de doar 5% pentru învățământul preuniversitar, respectiv de 4,7% pentru învățământul superior, mult sub valorile de creștere pentru angajații cu o vechime de 6-10 ani (21,9% pentru preuniversitar, 16% pentru învățământul superior). Astfel, chiar și după mărire, salariul unui profesor debutant cu studii superioare va fi 62% din salariul mediu pe economie, cu doar 33% mai mare decât salariul minim pe economie.

Recomandăm:

→ Creșterea nivelului de salarizare a profesorilor din școli și din universități, cu valori procentuale ale creșterii invers proporționale salariilor din prezent, și cu accent asupra salariilor celor aflați la începutul carierei.

3.

Utilizarea insuficientă a cercetării bazate pe date empirice în procesul de creare a politicilor educaționale

România are o nevoie de politici publice care să fie eficiente, transparente, corecte și potrivite pentru contextul în care operează. Respectarea acestor principii presupune acordarea unei atenții sporite fundamentării prin rezultate științifice a procesului de elaborare și implementare a politicilor publice (evidence-based policy-making). Utilizarea în folosul societății a cunoștințelor produse de cercetarea științifică este o problemă care preocupă comunitatea internațională a specialiștilor de mai multă vreme²⁰, existând la ora actuală mai multe abordări și concepte care pun accentul pe diferite aspecte ale relației dintre știință și potențiali beneficiari ai cunoașterii, precum transferul de cunoștințe (knowledge transfer), utilizarea cunoașterii (knowledge utilization), translatarea cunoașterii (knowledge translation) sau administrarea cunoașterii (knowledge management)²¹. Conform unui raport al National Research Council²², cercetarea științifică poate contribui prin cinci tipuri de rezultate la fundamentarea politicilor publice:

(1) identificare de probleme, precum dezechilibre naturale care amenință anumite specii, obezitate, șomaj, vulnerabilitate cauzată de calamități naturale sau atacuri teroriste; (2) măsurători și predicții privind amploarea și seriozitatea fenomenelor de acest gen; (3) evaluarea unor alternative privind intervenția prin politici; (4) evaluarea sistematică a impactului pe care politicile publice îl exercită, atât în mod intenționat, cât și prin consecințe nedorite; și (5) evaluarea eficienței și eficacității politicilor publice. Deși opțiunile privind alternativa preferată într-o situație anume depind de mulți factori, în societățile democratice actorii politici sunt obligați să asigure transparența argumentelor care fundamentează deciziile de acest gen. Felul în care actorii politici se raportează la această problematică poate avea un efect puternic inclusiv asupra modului în care știința este văzută și practică într-o societate.²³

Implicarea cercetării științifice în fundamentarea politicilor publice se încadrează atât în misiunea de cercetare, cât și în misiunea de contribuție socială a universităților. În momentul de față, cercetarea centrată pe probleme aplicate contextului românesc, esențială pentru informarea și fundamentarea politicilor publice, este deficitară. Această realitate este produsul, printre altele, a **patru factori esențiali**.

În primul rând, relevanța studiilor disponibile în literatura academică de specialitate cu aplicabilitate pentru contextul de politici din România este adesea limitată de faptul că România este rar inclusă în cercetări internaționale comparate, chiar și în comparație cu țări cu un nivel similar de dezvoltare. O serie de astfel de studii necesită finanțare națională. Din cauza lipsei sprijinului național, de exemplu, România nu a fost inclusă în ultimele ediții ale The International Civic and Citizenship Education Study. România lipsește și din International Skills Survey al OECD iar participarea la anchetele internaționale de genul IVS, ESS etc. este mai degrabă sporadică din cauza lipsei sprijinului național. În plus, este de subliniat absența unor rapoarte naționale privind

rezultatele PISA sau de la alte anchete internaționale. Astfel de studii sunt valoroase și pot oferi puncte de referință esențiale, dar fără o analiză completă, o înțelegere adecvată, contextuală, și o traducere în cercetări centrate pe politici publice, datele statistice de acest fel nu servesc decât parțial eforturile orientate spre rezolvarea problemei.

În al doilea rând, accesul la datele existente care ar putea fi valorificate de cercetători pentru temele lor de cercetare aplicată este extrem de dificil. MECȘ publică foarte puține date, microdatele marilor anchete ale Institutului Național de Statistică (de ex. Ancheta Forței de Muncă) sunt de asemenea dificil de obținut ceea ce reflectă și slaba infrastructură de cercetare disponibilă pentru valorificarea seturilor mari de date.

În al treilea rând, există o lipsă acută de factori motivați pentru cercetătorii activi și experții români de a produce publicații sau a coordona cercetări cu relevanță specifică pentru dezvoltarea de politici publice. Acest lucru se datorează structurii de motivații din mediul academic, în care publicațiile în reviste de specialitate cu cote de impact ridicat, redactate în stil academic, de cele mai multe ori publicate în limba engleză, sunt recunoscute și recompensate semnificativ mai mult decât cercetările axate pe politici publice, care conțin recomandări și au o componentă de advocacy.

În același timp, și în al patrulea rând, nu există mecanisme clare de consultare a cercetătorilor care conduc în prezent proiecte relevante pentru politici publice în procesul de luare a deciziilor politice și al creării acestora. Paradigma celor „două comunități”²⁴, conform căreia comunitatea cercetătorilor din universități, pe de o parte, și comunitatea guvernanților care elaborează și aplică politici publice în diferite domenii, pe de altă parte, au priorități, motivații, valori și criterii de succes diferite, adesea ireconciliabile, pare să aibă o relevanță pregnantă și în cazul României.

Recomandăm:

- Stabilirea unei linii naționale de finanțare a cercetării pentru politici publice. Finanțarea ar trebui să întrunească următoarele caracteristici:
 - să fie accesibilă exclusiv cercetării centrate pe aspecte relevante politicilor publice, prin referință la domeniile de interes național;
 - să fie accesibilă în mod competitiv cercetătorilor, atât români, cât și străini;
 - publicațiile rezultate să fie accesibile publicului larg și supuse la dezbateri publice.
- Introducerea în criteriile de evaluare a performanței individuale a cercetătorilor din instituții publice și a unor criterii care reflectă activitatea în domeniul politicilor publice.
- Înființarea unor școli doctorale care să-i orienteze pe doctoranzi către teme legate de problematica utilizării sociale a rezultatelor științifice, a relației dintre cercetător și actorii politici responsabili în adoptarea și implementarea politicilor publice, studii comparate cross-naționale privind evoluția acestei relații.
- Asistarea universităților în promovarea programelor educaționale care pun accentul pe importanța înțelegerii de către absolvenți a relației dintre politicile publice care valorifică rezultatele cercetării științifice și bunăstarea generală.
- Dezvoltarea cu prioritate, prin investiții în infrastructură materială și umană a capacității de culegere, transformare și publicare a datelor cu valoare pentru politicile publice de către instituțiile care le produc, le dețin sau le procesează.

Definirea, operaționalizarea și stimularea deficitară a performanței educaționale

Politicile educaționale din România pornesc adesea de la definiții și operaționalizări ale calității educației ce surprind doar o mică parte dintre aspectele ce descriu conceptul de calitate așa cum este înțeles în literatura de specialitate. Astfel, Proiectul privind Învățământul Secundar (ROSE), ce se desfășoară între 2015-2022, în valoare de 200 milioane de Euro, se adresează „liceelor de stat cu performanțe scăzute”, despre care aflăm din descriere că sunt alese în funcție de rata de absolvire și de promovabilitatea la Bacalaureat, și că reprezintă 80% dintre toate liceele din România (!)²⁵. Din perspectiva acestei definiții a performanței, liceele care au elevi din familii sărace au șanse mai mari să fie plasate în categoria celor cu performanțe mai scăzute decât celelalte licee, chiar și atunci când contribuția școlii asupra învățării pe durata studiilor este dintre cele mai ridicate.

Evaluarea externă a școlilor este realizată de către Agenția Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar (ARACIP). Analiza procesului de evaluare arată că accentul este orientat către condițiile care asigură funcționarea procesului educațional (capacitate instituțională, management, infrastructură, proceduri etc), și doar într-o măsură redusă către rezultatele procesului educațional în sine²⁶. Pe de altă parte, Centrul Național de Evaluare și Examinare (CNEE) este instituția care are rolul central de a realiza și coordona sistemul național de evaluare și examinare la nivel preuniversitar. Studiul PISA pentru România sau evaluările naționale ale competențelor/rezultatelor școlare sunt activități coordonate de CNEE din care rezultă date privind rezultatele școlare. Problema principală este că cele două instituții (ARACIP și CNEE) nu își sincronizează activitatea astfel încât rezultatele evaluării calității educaționale din perspectiva capacității instituționale și a procesului managerial (ARACIP) să fie raportate la rezultatele școlare / nivelul acumulărilor educaționale (surprinse de CNEE). Din acest motiv, efectele organizării instituționale asupra rezultatelor școlare pot fi surprinse doar într-o măsură limitată.

O altă slăbiciune a evaluării calității procesului educațional preuniversitar că se bazează într-o măsură redusă pe date colectate la nivel individual, prin chestionarea directă, nemijlocită a elevilor și familiilor acestora, folosind aproape exclusiv date furnizate de conducerea școlilor care aproximează cumva situația globală la nivelul întregii școli. Mai mult, definițiile cu care operează reprezentanții școlilor asupra unor aspecte școlare importante nu sunt întotdeauna identice – cum ar fi, de exemplu, înțelegerea diferită pe care reprezentanții școlilor o dau „abandonului școlar”²⁷. În plus, sunt urmărite doar marginal aspectele care descriu calitatea incluzivității educaționale pentru categoriile de elevi vulnerabili în procesul educațional. Accentul școlii asupra măsurilor de incluziune a elevilor în situație de risc este un element central al calității serviciilor educaționale (combaterea fenomenului segregării școlare, reducerea abandonului școlar, măsuri de compensare a situației sociale dificile elevilor în risc – „after school”, servicii educaționale suplimentare de pregătire, educație parentală etc.) Nu în ultimul rând, procesul nu surprinde aspecte despre competențele sau atitudinile pentru viața reală asimilate de către elevi.

În mod similar, în cazul învățământului superior definițiile performanței („exceleței”), chiar dacă sunt mai complexe și cuprinzătoare decât în cazul școlilor, omit aspecte importante ce țin de misiunile fundamentale ale educației terțiare: predare, cercetare și misiunea socială, cu scopul formării de cetățeni activi și a forței de muncă profesionale. Indicatorii folosiți în prezent surprind în special aspecte ce țin de rezultatele cercetării, și mai puțin cele care descriu

alte tipuri de impact pentru societate. Astfel, măsura în care absolvenții au ulterior un parcurs profesional relevant pentru societate, în care sunt pregătiți să fie cetățeni activi și să adere la norme ale democrației liberale, precum și cea în care cercetătorii din universitate contribuie la calitatea guvernării și efectele universității asupra dezvoltării locale sunt puțin sau deloc reflectate. Nu în ultimul rând, cazurile de raportare incorectă a datelor privind performanța, de plagiat, corupție, nepotism, nu joacă un rol în măsurarea calității.

În același timp, o parte dintre aspectele cuprinse în operaționalizare au ponderi neglijabile sau lipsesc complet din algoritmul de alocare a resurselor. Calitatea predării este amintită între criteriile de performanță, însă nu măsurată și, prin urmare, nu contribuie la diferențierea universităților.

Mai mult, o analiză a alocării din ultimii ani arată cum categoria finanțării de excelență a fost aproape complet inutilă, întrucât universitățile cu rezultate slabe au primit compensări aproape egale cu sumele pierdute din cauza deficitului de excelență printr-un fond de ajutor. În pofida procedurilor complicate de evaluare a performanței științifice, sumele alocate au fost aproape exclusiv rezultatul alocării proporționale cu numărul de studenți echivalenți²⁸.

Recomandăm:

→ Definițiile și operaționalizările calității trebuie să fie puse în acord cu literatura de specialitate, înglobând mai multe dimensiuni decât în prezent, și punând mai mult accent asupra contribuției specifice școlii/universității asupra învățării.

→ Evaluarea externă a calității educației preuniversitare ar trebui să fie centrată preponderent pe rezultatele înregistrate de elevi ca urmare a parcurgerii învățământului preuniversitar, și într-o măsură mai mică pe informații raportate de către managerii școlari.

→ Evaluarea serviciilor educaționale ar trebui să includă între criterii evaluarea gradului de incluzivitate al școlii/universității.

→ Este necesară regândirea criteriilor de alocare a finanțării suplimentare pentru universități. Criteriile ar trebui să cuprindă indicatori care estimează A) Evaluarea din partea studenților, B) Abandonul studiilor pe parcurs, C) Relevanța în raport cu piața muncii.

→ Sumele alocate pentru excelență să diferențieze progresiv tot mai mult universitățile, iar proporția alocată excelenței să crească. De asemenea, este important ca universitățile care necesită finanțare de urgență (fără formulă) să aibă proceduri de control suplimentare și o reducere a autonomiei pe durata acordării ajutorului.

Modul deficitar de recrutare și motivare a personalului din educație

Studiile asupra performanței școlii de nivel preuniversitar realizate în sisteme educaționale diverse arată că atributele profesorilor au un rol însemnat asupra învățării, cel puțin egal cu al unor aspecte ce țin de curriculum sau de dotare a clasei și școlii²⁹. În context românesc, analizele din ultimii ani indică deficiențe în ceea ce privește formarea inițială, selecția celor care devin profesori, inserția și dezvoltarea profesională, definirea îndatoririlor profesionale, evaluarea și motivarea profesorilor³⁰. Profesia de profesor este puțin atractivă, iar creșterea în vizibilitate a problemelor școlii românești va scădea și mai mult interesul pentru această profesie în absența unor schimbări notabile.

În ceea ce privește universitățile din România, studiile arată că adesea, în procesul de angajare și promovare, sunt favorizate relațiile personale, selectarea propriilor absolvenți pentru pozițiile academice disponibile, și angajarea pe criterii politizate, fenomene care contribuie la menținerea unei calități scăzute a învățământului superior, chiar și în raport cu resursele alocate acestuia³¹.

Până în prezent, cercetarea aspectelor legate de lipsa integrității în mediul universitar românesc s-a focusat pe plagiat, corupție legată de evaluările academice, inclusiv darea și luarea de mită, și fenomenul nepotismului³². Cu toate acestea, există puține informații empirice sistematice despre cele trei componente esențiale în atragerea și păstrarea personalului academic calificat: (1) procesul de angajare, (2) procesul de promovare, și (3) nivelul de salarizare.

În contextul românesc, personalul academic poate fi angajat atât pe o perioadă determinată, cât și pentru o perioadă nedeterminată, conform Hotărârii nr. 457 din 4 mai 2011³³. Din cauza faptului că marea majoritate a posturilor scoase la concurs sunt pentru o perioadă nedeterminată, universitățile sunt afectate de lipsă de flexibilitate și adaptabilitate în politica de resurse umane, și de lipsă de competiție internă. Adăugând aici și faptul că pentru aproape toate posturile didactice, inclusiv pentru cele de asistent și lector, concurează câte o singură persoană, precum și faptul că procesul de desfacere a contractului de muncă este foarte dificil, efectele pentru sistemul universitar sunt profunde și de durată.

În același timp, un număr important de cercetători și universitari născuți în România își desfășoară activitatea în cadrul universităților și al institutelor de cercetare din străinătate. Nu avem estimări ale acestui număr, însă sunt disponibile liste care cuprind câteva sute de persoane angajate în instituții care domină clasamentele internaționale³⁴. Acest fenomen este cunoscut sub numele de brain drain, nu este limitat la România și este determinat de factori precum politicile și strategiile intense de recrutare a talentului pe care multe țări și instituții de învățământ superior le promovează, reputația universităților din străinătate, dar și de condițiile din sistemul universitar din țară. În contextul prezent de brain drain, România nu are o strategie națională de facilitare a conexiunii între mediul de politici și academic național pe de o parte, și cercetătorii sau universitarii de origine română care operează în afara țării.

Recomandăm:

- Sustinerea înființării specializărilor universitare care formează profesori, precum și înființarea unor programe universitare de formare rapidă pentru specialiștii din alte domenii de activitate care doresc să devină profesori, și recunoașterea programelor alternative de formare și certificare.
 - Realizarea unui sistem de sprijin profesional pe tot parcursul carierei.
 - Redefinirea criteriilor și indicatorilor de evaluare a performanței profesionale astfel încât evaluarea să țină cont de progresul școlar și de bunăstarea elevilor pe durata studiilor.
 - Realizarea unor programe de formare pentru managerii școlari, pentru managerii din universități (director de departamente, decani, rectori, etc.) precum și a unor programe de pregătire pentru membrii consiliilor de administrație ale școlilor.
 - Modelul de până acum de angajare și promovare a personalului didactic din universități ar trebui să fie schimbat prin includerea obligatorie a unei etape de angajare de probă pentru pozițiile de începători.
 - Crearea unor programe pentru universitățile din România după modelul Marie Curie International Reintegration Grants prin care să fie facilitat un proces de brain gain.
- Cred că ar mai merge și o flexibilitate mai mare în înființarea de programe de studiu la nivel superior, inclusiv la nivel de licență. Actualul sistem foarte rigid (în care ARACIS stabilește liste de discipline obligatorii, de specialitate, standarde ocupaționale foarte detaliate etc.) face multe programe din ce în ce mai irelevante deoarece întreg sistemul centralizat este incapabil să țină pasul cu evoluțiile din piața muncii sau din cercetare.

6.

Nivelul ridicat al inegalității de șanse școlare

Un sistem educațional care contribuie la reproducerea inegalității sociale nu este doar inechitabil, ci și ineficient. În loc să le reducă, școala românească amplifică diferențele de șanse de reușită dintre elevii și studenții care provin din mediul rural, au părinți cu un nivel redus de educație, au o situație socioeconomică precară, sau sunt de etnie romă, și ceilalți elevi și studenți. În plus, sistemul favorizează segregare școlară încă de la ciclurile de început și care, prin efecte de compoziție, dar nu numai, conduce la reproducerea inegalităților sociale³⁵. Studiile recente realizate asupra inegalității de șanse școlare din România arată că elevii cu șanse ridicate de părăsire a școlii și cei cu rezultate școlare foarte slabe nu doar că nu primesc sprijin suplimentar în raport cu ceilalți elevi, ci au parte de servicii educaționale de calitate scăzută în comparație cu restul elevilor³⁶.

Procesul de descentralizare a sistemului educațional și de stimulare a implicării comunității în managementul școlar poate reprezenta o șansă de reprezentare adecvată a intereselor elevilor. În același timp, o mai mare autonomie a școlilor reprezintă și un risc la adresa egalității de șanse școlare în condițiile în care deciziile școlii tind să fie influențate preponderent de către părinții care au status social înalt și converg către satisfacerea prioritară a intereselor acestora.

În ceea ce privește învățământul superior, sunt cunoscute mai multe mecanisme prin care barierele financiare afectează elevii care doresc să urmeze studiile universitare. În primul rând, chiar și în prezența locurilor bugetate, costurile asociate cu perioada studiului sunt prohibitive pentru categorii largi din populație. În al doilea rând, accesul în anumite specializări

este îngreunat prin perpetuarea admiterii bazate pe sesiuni de meditații intensive contra cost, oferite uneori chiar de către profesori implicați în procesul de admitere.

Țările OECD aflate în topul performerilor la ultima ediție a testelor PISA (cum ar fi Coreea, Japonia, Finlanda sau Estonia) constituie un grup eterogen, dar ele au o caracteristică comună, și anume un nivel semnificativ mai redus decât media OECD în ceea ce privește inegalitatea de șanse școlare³⁷. Putem adăuga și faptul că în Finlanda, unul din exemplele paradigmatiche ale succesului reformei sistemului de învățământ, ideea egalității de șanse a fost în permanență unul din elementele centrale (posibil chiar cel mai important), și aceasta nu doar la nivel declarativ³⁸. În același timp, performerii de top au sisteme de învățământ bine finanțate nediferențiate (de ex. țări din Asia de SE) sau sisteme nediferențiate acompaniate de un sistem de formare profesională inițială (IVET) puternic care motivează și low-achieverii să performeze bine în învățământul de masă³⁹.

În fine, faptul că sistemul de educație dintr-o țară precum Estonia, cu o experiență istorică recentă și cu un nivel de dezvoltare socioeconomică relativ apropiate de cele ale țării noastre, a reușit să ajungă printre cele mai performante din lume, ne arată că, în condițiile unei combinații fericite de consens politic care să susțină politici publice adecvate și sustenabile pe termen lung, asemenea rezultate de reformare în direcția adecvată sunt posibile și într-o țară precum România.

Recomandăm:

→ Orientarea recompenselor și sancțiunilor din sistem către generarea de egalitate de șanse, către rezultatele obținute în planul incluziunii școlare a elevilor din medii vulnerabile. Astfel, progresul înregistrat în incluziunea școlară a elevilor vulnerabili ar trebui să devină unul dintre criteriile importante de evaluare a activității școlilor și a profesorilor, precum și în alocarea de resurse.

→ Instituirea alocării aleatoare a elevilor în cadrul claselor în școlile unde există mai multe clase pe același nivel educațional pentru evitarea segregării sociale și creșterea șanselor ca elevii din medii vulnerabile din aceste școli să beneficieze de servicii educaționale adecvate.

- alocarea învățătorilor și a profesorilor la clase ar trebui să fie de asemenea aleatoare

→ Stimularea creșterii gradului de implicare a unui număr cât mai mare de părinți în deciziile școlii, inclusiv a părinților copiilor din medii vulnerabile.

→ Sensibilizarea și educarea cadrelor didactice prin formări profesionale, licee pedagogice și programe psiho-pedagogice cu privire la probleme sistematice de discriminare și nevoile diferite ale elevilor și studenților, inclusiv managementul discursului instigator la ură precum și cel al unor manifestări și atitudini discriminatorii proprii.

→ Creșterea numărului de burse care includ în mod explicit între criteriile de selecție apartenența la categorii dezavantajate.

→ Reanalizarea strategiei pentru învățământul profesional și corelarea măsurilor MENCȘ cu măsurile Autorității Naționale pentru Calificări în privința formărilor pentru meserii.

→ Crearea unui program național de finanțare pentru susținerea și dezvoltarea învățământului profesional.

→ Expunerea mediului academic la dezbateri publice legate de existența atitudinilor intolerante și a discursului instigator la ură care să includă asociațiile studențești, reprezentanți ai minorităților (etnice, religioase, sexuale, etc.) și orice alți stakeholderi relevanți.

Nivelul ridicat al abandonului școlar

Abandonul școlar/părăsirea timpurie a școlii se numără printre problemele structurale cu care se confruntă sistemul de educație din România. Datele furnizate de Eurostat indică, pentru anul 2015, o valoare de 19.1% a ratei părăsirii timpurii a școlii⁴⁰, plasând România între țările ce performează cel mai prost la acest capitol. Obiectivul pentru 2020 este reducerea valorii acestui indicator la 11.3 %, țintă ce pare dificilă în lipsa unor măsuri eficiente care să susțină o îmbunătățire reală a situației.

Consecințele părăsirii premature a școlii sunt dintre cele mai serioase pentru cei care abandonează educația fără a fi obținut un nivel de calificare adecvat inserției pe piața muncii, aceștia fiind expuși unui risc înalt de șomaj, sărăcie și excluziune socială.⁴¹ În plus, costurile se extind și la nivelul comunităților și, în general, al societății, prin afectarea capitalului uman și forței de muncă disponibile.

Considerat un simptom al disfuncțiilor sistemului de educație, abandonul școlar este, în fapt, o problemă ce cumulează, pe lângă neajunsurile ce țin strict de domeniul educațional, cauze de natură socio-economică, între care sărăcia ocupă un loc important.⁴² Deseori, precaritatea condiției economice a familiilor este amplificată de situații de dezavantaj ale comunităților (comunități rurale sau urbane periferice), cu resurse limitate ce se reflectă și la nivelul resurselor școlare. Recent, Guvernul a inclus în lista măsurilor din Programul integrat pentru combaterea sărăciei⁴³ referiri specifice la necesitatea reducerii abandonului școlar, recunoscut ca fiind o problemă asociată dezavantajelor economice și sociale. Este menționată, în acest sens, implementarea programului Școală după Școală, la nivel național și ținând cu precădere școlile defavorizate.

Riscul de abandon școlar este, în context românesc, amplificat și de vulnerabilitatea asociată apartenenței la etnia romă; cercetări recente au arătat că probabilitatea ca un copil rom să părăsească școala este de șase ori mai mare decât în cazul elevilor non-romi.⁴⁴ La acest fapt pare a contribui și inabilitatea școlilor de a deveni contexte incluzive, în care non-discriminarea să constituie mai mult decât un slogan.⁴⁵

Pe lângă aspectele de mai sus, alte elemente localizate la nivelul școlilor contribuie la îndepărtarea graduală a elevilor de educație: programele supra-încărcate și neatractive; orientarea exclusivă către performanță în defavoarea unui act didactic centrat pe elev, nevoile și abilitățile acestuia; probleme de gestionare a resurselor limitate, inclusiv resursa umană, a cărei pregătire și motivație sunt cruciale pentru furnizarea unei educații de calitate pentru toți elevii.

Recomandăm:

→ Abordarea abandonului școlar acordând atenție multiplelor sale cauze: sărăcie, proveniența elevilor din medii defavorizate, apartenența la minorități, deficiențe la nivelul practicilor școlare. Acțiunile de reducere a abandonului trebuie să țină cont de toți acești factori și de interacțiunile dintre ei.

→ Revizuirea mecanismelor de alocare a resurselor către școli, în sensul alocării de resurse suplimentare școlilor cu proporții ridicate de elevi din categorii vulnerabile folosind actualul sistem de finanțare per capita.

→ Accelerarea eforturilor de reducere a discriminării în școli față de grupurile vulnerabile. Evaluarea periodică a școlilor sub acest aspect și elaborarea unor proceduri de raportare a tratamentelor discriminatorii față de elevi, pe considerente economice, etnice, de prezență a dizabilităților, sau orice alt criteriu ce generează discriminare.

→ Elaborarea unui sistem de avertizare timpurie a riscului de abandon și a unui sistem informatic de monitorizare capabil să semnaleze dacă un elev a fost înscris în anul școlar următor (facilitând astfel identificarea neîntârziată a abandonului și posibilitatea de intervenție pentru reintegrarea în sistemul de educație).

→ Elaborarea unor ghiduri de proceduri pentru profesori și consilieri care oferă îndrumare în situații ce pot conduce la abandon școlar.

→ Revizuirea programei școlare în sensul reducerii caracterului de supra-încărcare și a sporirii atractivității tematicilor abordate; adaptarea metodelor didactice în sensul transformării actului didactic într-o experiență interactivă și stimulantă pentru elevi.

-instituirea unui sistem de pregătire profesională inițială (IVET) modern, care să adreseze piețele muncii locale și care să fie însoțit de mecanisme eficiente de stimulare a participării

8.

Învățarea deficitară a normelor și competențelor democratice

O educație de calitate nu este benefică doar pentru dezvoltarea socioeconomică a unei țări, ci și pentru contribuția ei la democrație. Educația le permite cetățenilor să înțeleagă mai bine problemele cu care se confruntă țara, să evalueze soluțiile pe care partidele și politicienii le propun și să poată propune ei înșiși astfel de soluții, precum și să aibă o participare mai bună la viața publică. În general, cele menționate până acum sunt rezultate, fie ele și indirecte, dar deosebit de benefice pentru buna funcționare a democrației liberale, ale educației „generale”. În această direcție un rol la fel de important îl joacă și educația civică, al cărei obiectiv principal este tocmai acesta, de a pregăti cetățeni activi, buni cunoscători ai sistemului politic și al modului în care pot să contribuie la îmbunătățirea acestuia, cetățeni ai căror valori ajută la susținerea democrației liberale. Sistemul educațional din România nu excelează (nici) în acest capitol; ultimul studiu internațional care a evaluat conținutul și rezultatele educației civice la care a participat și țara noastră (CIVED) s-a desfășurat la finele anilor '90 în 28 de țări, cele mai multe din Europa (atât din Est, cât și din Vest). La marea majoritate a indicatorilor specifici, cât și la scorul general, care evalua calitatea educației civice, scorul României a fost modest, mult sub valoarea mediei⁴⁶.

Faptul că mai multe țări foste comuniste au avut rezultate peste medie susține faptul că o educație civică de calitate este posibilă și într-o țară precum România. Necesitatea acesteia este

cu atât mai stringentă în contextul actual, în care asistăm la succese electorale ale unor partide și candidați a căror susținere a principiilor liberale este cel puțin problematică, fenomene care nu se reduc doar la democrații relativ recente (cum ar fi de exemplu Viktor Orban și partidul său Fidesz în Ungaria, precum și cel al liderului partidului PiS din Polonia, Jaroslaw Kaczynski), ci chiar și în democrații (aparent) consolidate (exemplele UKIP în Marea Britanie și al Frontului Național în Franța, și, mai recent, al lui Donald Trump în SUA).

Astfel, apar evidente atât necesitatea unei schimbări substanțiale a modului în care normele și deprinderile civice sunt predate în școlile și universitățile din România, cât și faptul că, învățând din exemplele de succes, o atare reformă este fezabilă. Aceste schimbări trebuie să includă nu doar curricula propriu-zisă, ci și modul în care materia este predată, natura climatului din școli și universități, precum și pregătirea și valorile profesorilor.

Recomandăm:

- Promovarea în școli și universități a unui climat deschis discuției și accentuarea principiilor gândirii critice în cadrul mai multor materii prin încurajarea dezbaterilor și discuțiilor în activitățile de acumulare de cunoștințe.
- Includerea educației civice în curricula învățământului preuniversitar de toate nivelurile, începând de la clasa pregătitoare.
- Includerea unor componente de educație civică pentru studenții de la toate specializările și întărirea mecanismelor care stimulează implicarea studenților în deciziile ce privesc departamentele, facultățile și universitățile.
- Implicarea Consiliilor Elevilor la toate nivelurile de luare a deciziilor care îi privesc pe aceștia. Astfel, valorile dialogului și ale implicării civice sunt exersate încă din școală.
- Creșterea importanței programului Școala Altfel, care poate servi drept o arenă de deprindere a valorilor democratice pentru toți elevii.
- Combaterea problemelor de incorectitudine din sistemul educațional și eliminarea situațiilor de discriminare, hărțuire sexuală, discurs care incită la ură.
- Asigurarea sustenabilității învățământului terțiar în limba maghiară, precum și a funcționării acestuia astfel încât să contribuie la integrarea etnicilor maghiari în comunitatea politică românească.

9.

Dezvoltarea redusă a educației pe parcursul vieții

Monitorul educației și științei elaborat de Uniunea Europeană în 2015 situează România pe una dintre pozițiile inferioare în ce privește rata de participare a adulților la procesul de învățare. Doar 3,7% din populația între 25 și 34 ani, 1% dintre cei între 35 și 44 de ani, 0,8% dintre cei între 45 și 54 de ani și 0,3% dintre cei din grupa de vârstă 55-64 participă în vreo formă de formare profesională de-a lungul vieții. Toate acestea în contextul unei medii de 10,7% și a unui target european de 15%. Cauze posibile ale acestei situații sunt: birocratizare excesivă, neutilizarea de instrumente și proceduri IT, reglementări incomplete în autorizarea programelor de formare livrate online, absența unui sistem eficient și efectiv de verificare a calității programelor de formare

profesională, resursă umană subdimensionată la nivelul Autorității Naționale pentru Calificări (ANC) din județe, legislație aplicată neuniform, nereglementarea și nerecunoașterea transferului de cunoștințe non-formale și informale în statistici. La fundamentul acestor inadvertențe stau schimbările legislative frecvente și fără o consultare publică constructivă în prealabil, necorelarea efectivă a programelor de formare cu cerințele pieței muncii. În plus, lipsa de standardizare a diplomelor face ca angajatorii să nu fie interesați să solicite competențe validate, iar beneficiarii diplomelor să nu fie motivați să își dezvolte și să își valideze competențele, la rândul lor.

Recomandăm:

- O mai mare coerență și mai mare transparență a procesului de reglementare a formării adulților;
- Plasarea ANC și a structurilor județene într-o poziție care să fie independentă de Ministerele Educației și Muncii;
- Dezvoltarea de platforme informatice pentru transmiterea/eliberarea de documente;
- Modificarea procedurilor de actualizare a Catalogului Ocupațiilor din România;
- Modificarea Codului Muncii, în special în ce privește măsurile luate față de companiile care nu înregistrează cheltuieli pentru programe de formare a adulților.
- Stabilirea unor mecanisme de monitorizare și evidență statistică adecvate sectorului învățării pe tot parcursul vieții;

10.

Utilizarea redusă a resurselor educaționale deschise și accesul limitat la rezultatele cercetării finanțate din fonduri publice

România este membră a Parteneriatului pentru Guvernană Deschisă din 2011 și ocupă un onorant loc 13 la nivel internațional în clasamentele de date deschise. Nivelul de deschidere al educației a rămas însă la un nivel scăzut, în pofida beneficiilor substanțiale pe care le-ar avea creșterea accesului la resurse educaționale deschise (RED). RED sunt materiale educaționale care aparțin domeniului public sau au fost puse la dispoziție sub o licență deschisă, care permite accesul fără bariere tehnice și fără costuri la utilizarea, adaptarea și redistribuirea de către alții fără alte restricții exceptate fiind cele legate de distribuirea acelei resurse⁴⁷. Utilizarea RED ar permite îmbunătățirea accesului la educație de calitate în condițiile unor costuri scăzute, precum și creșterea calității educației prin evaluare colegială și stimularea inovației. România a creat prin Legea educației naționale nr. 1/2011 cadrul legal pentru folosirea RED: Biblioteca Școlară Virtuală, însă până în prezent, prevederile legii nu au fost puse în aplicare.

În același timp, cetățenii au acces la prea puține informații concrete, certificate, despre sistemul educațional, iar acest lucru limitează calitatea și nivelul implicării lor în dezbaterile despre educație.

Recomandăm:

- Asumarea politică a deschiderii educației și includerea ei ca prioritate în strategiile naționale
- Identificarea tuturor sistemelor informatice și bazelor de date ale MENCS și ale instituțiilor coordonate, definirea, în urma unor consultări publice, a seturilor de date ce urmează a fi publicate în portalul de date deschise, și publicarea lor.
- Crearea Bibliotecii Școlare Virtuale și popularea ei cu resurse educaționale deschise și adoptarea unei licențe libere pentru educație.
- Facilitarea accesului liber la rezultate de cercetare din programe finanțate din surse publice.

11.

Politicile educaționale puțin adaptate unui context demografic dinamic și unei piețe a muncii în schimbare

Structura și volumul populației României sunt marcate de schimbări rapide, cel mai adesea ignorate în elaborarea de politici publice. Societatea se confruntă cu fenomene de emigrație și migrație de întoarcere, fenomene de depopulare și îmbătrânire accelerată. În cazul reîntoarcerii, capacitatea de reabsorbție pe piața muncii a celor reînțorși este scăzută din cauza oportunităților economice limitate, incompatibilității dintre competențele cerute pe piață și cele ale remigranților (lipsa sau pierderea de competențe cerute pe piață, adesea, mai ales în cazul femeilor, prin realizare de munci necalificate în străinătate), a lipsei unor modele de afaceri viabile și replicabile, a lipsei sprijinului spre reintegrare din partea instituțiilor statului. Sistemul educațional are potențialul de a atenua efectele negative ale schimbărilor demografice.

Numărul studenților din cadrul sistemului de învățământ superior a scăzut semnificativ în ultimii ani. Un set divers de factori a contribuit și contribuie la perpetuarea acestui trend, incluzând schimbările demografice, abandonul școlar, rata de promovare a examenului de bacalaureat și fenomenul de brain drain⁴⁸. La acest trend se adaugă un altul mai puțin discutat: selecția domeniului de studiu de către studenți într-un mod inconsistent cu cererea pieței muncii și de la un an la altul. Raportul public anual pe 2014 redactat de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior discută în detaliu evoluția numărului studenților din universitățile românești în cadrul diferitelor discipline de specializare. La nivel național, numărul de studenți care urmează specializări în domeniile tehnice și al ingineriilor a scăzut semnificativ în ultimii ani. În același interval de timp numărul de studenți înscriși în cadrul științelor economice, sociale și de drept au crescut. Mai mult, numărul de studenți înscriși în diverse discipline de studiu oscilează într-un ritm impredictibil de la un an universitar la altul. Dat fiind faptul că finanțarea programelor de studiu este dependentă de numărul de studenți, prin atribuirea de fonduri pe baza unui coeficient de echivalare și de cost, numărul impredictibil de studenți îngreunează planificarea financiară în cadrul sistemului.

Un alt aspect care ține de competitivitatea învățământului în contextul pieței globale sunt programele de schimb internațional care au în vedere studiul, cercetarea și practica profesională. O strategie care să încurajeze și să valorifice performanța în programe de mobilitate este importantă pentru calitatea sistemului de învățământ.

Recomandăm:

→ Dezvoltarea de servicii de consiliere și sprijin de reintegrare a familiilor care se reîntorc în țară, inclusiv de reintegrare a copiilor în sistemul educațional prin recunoașterea studiilor făcute în străinătate, debirocratizare și reducerea costurilor de echivalare.

→ Anticiparea evoluțiilor demografice, sociale și economice în planificarea sistemului educațional. Eficientizarea costurilor prin restrângerea serviciilor educaționale, respectiv suplimentarea lor acolo unde este nevoie.

→ Dezvoltarea de servicii de orientare profesională/consiliere antreprenorială a emigranților;

→ Evaluarea periodică a cererii de cunoștințe/competențe cerute de piața de muncă și, în general, de societate. Aceste evaluări vor fi popularizate, ca o sursă de informare a studenților și a prospectivilor studenți, împreună cu numărul de studenți care aplică pentru fiecare disciplină în fiecare an.

→ Ajustarea coeficienților de echivalare și de cost folosiți pentru calcularea finanțării programelor de licență, de master, doctorat, astfel încât să reflecte cererea socială pentru absolvenții acelor programe.

→ Oferirea de burse de studiu astfel încât distribuția lor pe programe să reflecte atât numărul de studenți/program, cât și importanța pentru societate a fiecărui program.

→ Dezvoltarea unei strategii de internaționalizare a studiilor și de mobilitate care să încurajeze și valorifice performanța și să fie însoțite de programe de finanțare realiste.

Cele 11 categorii de probleme semnalate se întrepătrund, nu sunt izolate. Din acest motiv, rezolvarea doar a unora poate să nu aibă deloc efectele scontate. Astfel, este esențial ca politicile educaționale să țină cont de definiții cuprinzătoare ale performanței educaționale, precum și de date care descriu cu precizie aspectele relevante ale calității educației. Absența unei conversații serioase despre valorile și comportamentele cultivate în școală a permis folosirea unei arhitecturi curriculare perimate, precum și menținerea unui sistem deficitar de recrutare și pregătire a profesorilor și a managerilor educaționali. În același timp, reformele în educație presupun o capacitate sporită de monitorizare, evaluare și ajustare din partea instituțiilor statului. Știm că abandonul școlar este în creștere, că mai mult de un sfert din școlile din România au profesori necalificați și că elevii din categorii vulnerabile au performanțe mult sub ale celorlalți, însă chiar și în aceste cazuri indicatorii sunt imprecisi și incompleți, iar sistemul întârzie să reacționeze.

Nu în ultimul rând, schimbările semnificative din educație sunt posibile doar în condițiile alocării unor resurse suplimentare, într-un mod eficient și echitabil. Fără o creștere substanțială a salariilor pentru profesorii debutanți, aflate în prezent doar cu puțin peste salariul minim pe economie, șansele de a acoperi deficitul grav de profesori calificați sunt nule.

În absența unor schimbări substanțiale neîncrederea în sistemul educațional românesc va crește și mai mult, contribuind la declinul lui. Un sector vital pentru dezvoltarea societății va deveni și mai puțin atractiv decât în prezent pentru cei motivați și talentați. Este un argument în plus pentru a crește intensitatea dezbaterilor despre educație și gradul de cuprindere a actorilor implicați, și de a urgenta ritmul în care au loc schimbări.

Pe termen lung, costurile realizării unui sistem educațional performant vor fi mult mai mici decât cele ale nereformării sistemului actual.

Referințe

1 Căutările pe google ale articolelor ce cuprind simultan termenii „educație” și „reformă”, respectiv „universități” și „reformă” indică o tendință de ansamblu crescătoare pe durata ultimilor zece ani, cu creșteri rapide între 2010 și 2011, și, mai ales, după 2014.

2 Sursa: Eurostat,

http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_40&plugin=1

3 Indexul Operelor Plagiate în România, realizat de Asociația Grupul pentru Reformă și Alternativă Universitară (GRAUR), cuprinde în prezent peste 250 de lucrări cu dovezi de plagiat, având ca autori foști miniștri ai educației, membri din conducerea CNATDCU și ARACIS, rectori, etc. Lista poate fi accesată la www.plagiate.ro.

4 Un studiu recent, „Discriminarea în mediul universitar: percepții, mecanisme de combatere și reflectare în mass-media”, realizat de către Societatea Academică din România (SAR) alături de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) și de Centrul pentru Educație și Dezvoltare Socială (CEDS), arată că proporții ridicate de studenți consideră că au fost victime ale discriminării, incorectitudinii, hărțuirii sexuale pe durata studiilor. Pentru mai multe detalii despre acest studiu, vezi <http://sar.org.ro/wp-content/uploads/2015/12/Raport-de-cercetare-Mob-univ-2.pdf>

5 ‘Europe 2020’, a strategy for jobs and smart, sustainable and inclusive growth, adoptată de Comisia Europeană pe 17 Iunie 2010, EUCO 13/1/10 REV 1

6 CNFIS. Raport public anual – 2014 Starea finanțării învățământului superior și măsurile de optimizare ce se impun. Iunie 2015. Disponibil la http://www.cnfis.ro/wp-content/uploads/2015/07/CNFIS-Raport-public2014_final_20.06.2015.pdf

7 Astfel, în 2011, în cadrul studiul „Access și echitate în învățământul superior din România”, se arată faptul că 19.2% din studenții în anul I de facultate au fost în situația de a abandona studiile universitare. Conform acestui studiu, probleme financiare reprezintă motivul abandonului facultății pentru 49% dintre aceștia. Pentru mai multe informații despre acest studiu, vezi [http://www.invatamant-superior.ro/wp-content/uploads/2013/08/](http://www.invatamant-superior.ro/wp-content/uploads/2013/08/Access_si_echitate.pdf)

[Acces_si_echitate.pdf](http://www.invatamant-superior.ro/wp-content/uploads/2013/08/Access_si_echitate.pdf)

8 În contextul României, Legea educației naționale afirmă existența unui ideal educațional în acord cu cerințele derivate din statutul României de țară membră a Uniunii Europene (Articolul 2.2), urmărind dezvoltarea unor valori necesare pentru participarea cetățenească activă în societate și pentru incluziune socială (Articolul 2.3 și Articolul 4.b)

9 Pentru date suplimentare, vizitați <http://www.socialprogressimperative.org/en/data/spi/countries/ROU>

10 Democracy Index măsoară calitatea procesului electoral și a pluralismului politic, funcționarea guvernului, participarea politică, cultura politică și nivelul libertăților civile. Pentru date suplimentare, vizitați <https://www.eiu.com/democracy2014>

11 Pentru date suplimentare, vizitați http://ec.europa.eu/youth/library/reports/flash375_en.pdf

12 Într-un clasament recent al calității de ansamblu a fiecărei țări de a reacționa în fața schimbării și de a valorifica oportunități, România se plasează pe locul 79 din 127 de țări evaluate, la mare distanță de toate țările Uniunii Europene.

13 Global Terrorism Index, Institute for Economics and Peace. Noiembrie 2014.

14 Agenda conferinței este disponibilă la <http://www.democracycenter.ro/romana-evenimente/educatie-buna-guvernare-securitate-nationala-conferinta-24-26-martie-2016>

15 Softul anti-plagiat, plătit și de Ministerul Educației, și de universitățile abonate. Codruța Simina.

12.01.2016. <http://pressone.ro/softul-anti-plagiat-platit-si-de-ministerul-educatiei-si-de-universitatile-abonate/>

16 Cu excepția următorului anunț, postat în martie 2016: „TERMENUL DE ÎNCĂRCARE AL APLICAȚIILOR PENTRU CALITATEA DE MEMBRI CNATDCU ÎN MANDATUL 2016-2020, S-A PRELUNGIT PÂNĂ LA DATA DE 03 MAI 2016, ORA 23:59:59.”

17 <http://www.anosr.ro/elevei-si-studentii-solicita-mai-multa-transparenta-in-implementarea-proiectului-de-200-de-milioane-de-euro-rose/>

18 Teachers’ and School Heads’ Salaries and Allowances in Europe, 2013/14. Eurydice Facts & Figures. European Commission.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/salaries.pdf

19 Grila de salarizare poate fi accesată la

http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Comunicate_de_Presa/Grila_Salarizare_Educatie.pdf

20 Robert S. Lynd (1939). Knowledge for What? The Place of Social Sciences in the American Culture. Princeton: Princeton University Press

21 Knowledge Utilization Resource Guide (<http://www.kusp.ualberta.ca/en/Resources/~/media/Knowledge%20Utilization%20Studies%20Program/Documents/KUResourceGuide.aspx>) și Paul J Graham: Knowledge Transfer in Theory and Practice: A Guide to the Literature (https://www.academia.edu/1962622/Knowledge_Transfer_in_Theory_and_Practice_A_Guide_to_the_Literature)

22 Kenneth Prewitt, Thomas A. Schwandt, and Miron L. Straf, Eds. (2012). Using Science as Evidence in Public Policy. Washington, D.C.: The National Academies Press.

23 Un exemplu pozitiv în acest sens este o inițiativă recentă a National Science Foundation, intitulată Science of Science and Innovation Policy: http://www.nsf.gov/funding/pgm_summ.jsp?pims_id=501084

24 Nathan Caplan (1979). The two communities' theory and knowledge utilization. American Behavioral Scientist, 22(3), 459-470.

25 http://www.isjolt.ro/wp-content/uploads/2016/04/Prezentare_-ROSE-Project_aprilie-2016.pdf

26 Astfel, dintre indicatorii utilizați de ARACIP pentru evaluarea calității (43 în prezent), doar doi conțin referire directă la rezultatele învățării ("evaluarea rezultatelor școlare", respectiv "evaluarea rezultatelor la activitățile extracurriculare"). Sursa: Raport de activitate al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar, perioada de raportare 01.09.2012 – 31.08.2013- <http://www.edu.ro/index.php/articles/c5>, citat în Claudiu Ivan. 2014. Egalitate sau inegalitate de șanse educaționale în România? Analiză instituțională a sistemului preuniversitar de educație din perspectiva egalității șanselor educaționale. Teză de doctorat.

27 Vezi studiul Duminică, Gelu & Ivasiuc, Ana. (2010). O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate. Editura VANEMONDE, UNICEF.

28 Astfel, o analiză a datelor cuprinse în ultimul raport al CNFIS (Datele provin din Tabelul 2.13 din Raportul CNFIS din 2015) conduce la următoarele observații privind modul de alocare a fondurilor în 2014:

1. Ponderea fondului de excelență din alocația de referință a variat remarcabil de puțin pentru cele 48 de universități de stat, între 11% și 32%. Jumătate dintre universități, cele cuprinse între cuartila inferioară și cuartila superioară, au avut ponderi între 19% și 28%.
2. Universitățile care au primit fonduri de excelență relativ scăzute au primit în schimb fonduri fără formulă de calcul, o categorie de finanțare care, conform raportului CNFIS, este justificată întrucât ține de nevoile de dezvoltare regională a țării și rezolvă problema unui excedent de forță de muncă (p.41). CNFIS a acceptat solicitarea MECȘ de a sprijini aceste universități prin instrumente în afara formulei de finanțare, solicitând ca universitățile respective să realizeze restructurări în noul an universitar, operând o reducere a costurilor prin statele de funcții. Solicitarea CNFIS nu pare să fi avut efect, întrucât situația s-a repetat în 2012, 2013, 2014. Mai mult, argumentul alocării acestor fonduri pornind de la nevoile de dezvoltare regională a țării este în mare parte contrazis de faptul că șase din primele zece universități ordonate în funcție de suma fără formulă de calcul/studenți echivalenți sunt din București sau din proximitatea capitalei.
3. Suma fondurilor de excelență și a celor fără formulă de calcul este corelată aproape perfect ($r = 0,96$) cu numărul de studenți echivalenți.

29 Barber, M., Mourshed M. (2007). How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top. McKinsey and Company. <http://mckinseyonsociety.com/how-the-worlds-best-performing-schools-come-out-on-top/>;

Gordon, R., Kane, T.J., and Staiger, D.O. (2006). Identifying Effective teachers Using Performance on the Job. Washington, D.C.:The Brookings Institution; http://www.brookings.edu/views/papers/200604hamilton_1.pdf

30 Fartușnic, C. et al (2014), Financing pre-university education system based on standards cost. Current evaluation from the equity perspective, Bucharest: Institute of Educational Sciences, UNICEF Romania

OECD (2014), TALIS 2013 Results: An International Perspective on Teaching and Learning, Paris: OECD Publishing

31 Pentru mai multe informații, vezi de exemplu http://www.invatamant-superior.ro/wp-content/uploads/2013/08/Acces_si_echitate.pdf

32 O resursă importantă în această direcție este oferită de topul integrității universităților realizat de România Curată. Pentru mai multe informații despre Topul integrității universităților din România alcatuit de Coaliția

pentru Universitati Curate vezi: <http://www.romaniacurata.ro/topul-integritatii-universitatilor-din-romania-alcatuit-de-coalitia-pentru-universitati-curate/>

33 http://www.avocatnet.ro/content/articles/id_24684/HG-nr-457-2011- aprobarea-Metodologiei-cadru-de-concurs-pentru-ocuparea-posturilor-didactice-si-de-cercetare-vacante-din-invatamantul-superior.html

34 Asociația Ad-Astra (www.ad-astra.ro), Society for Romanian Studies (www.society4romanianstudies.org/), participanții la conferințele ERMAS (<https://econ.ubbcluj.ro/ermas2015>), sunt doar câteva dintre contextele în care pot fi găsite astfel de nume.

35 Hatos, Adrian. (2010). Multilevel analysis of academic achievements of upper secondary students in a Romanian city. *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Sociologia*, (1), 89-116.

36 Claudiu Ivan. 2014. Egalitate sau inegalitate de șanse educaționale în România? Analiză instituțională a sistemului preuniversitar de educație din perspectiva egalității șanselor educaționale. Teză de doctorat.

37 OECD. Better Life Index: Education. <<http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/education>> ; OECD.

2014. PISA 2012 Results in Focus (în special Figura II.1.2, „Performance and Equity”, p.13) <<https://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>>.

38 „The differences between weakest and strongest students [in Finland] are the smallest in the world, according to the most recent survey by the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). “Equality is the most important word in Finnish education. All political parties on the right and left agree on this,” said Olli Luukkainen, president of Finland’s powerful teachers union.” LynNell Hancock. 2011 (septembrie). “Why Are Finland’s Schools Successful?” *Smithsonian Magazine*, <<http://www.smithsonianmag.com/innovation/why-are-finlands-schools-successful-49859555/>>.

39 Vezi Estevez-Abe, M., Iversen, T., & Soskice, D. (2001). Social protection and the formation of skills: a reinterpretation of the welfare state. *Varieties of capitalism. The institutional foundations of comparative advantage*, Oxford, 145.

40 http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_40

41 European Commission (2013) Reducing early school leaving: Key messages and policy support, Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/doc/esl-group-report_en.pdf. Accesat 13.04.2016.

42 Voicu, B., coord. (2010) Renunțarea timpurie la educație. Posibile cai de prevenire. București: Vandemond.

43 <http://gov.ro/ro/obiective/strategii-politici-programe/pachetul-national-anti-saracie&page=1>

44 Ivan, C. & Rostaș, I. (2013). Părăsirea timpurie a școlii – cauze și efecte. (Studiu derulat în școli cu clase V-VIII din regiunile Centru, Nord-Est și Sud-Muntenia). Raport de cercetare. Online la <http://romaeducati-onfund.ro/wp-content/uploads/2015/03/Parasirea-timpurie-a-scolii-cauze-si-efecte-studiu-OE20132.pdf>, accesat 15.03.2016.

45 Duminică, G. & Ivăsiuc, A. (2010). O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate. UNICEF. București: Editura Vanemond, p. 160. Online la: http://www.unicef.ro/&files/o_scoala_pt_toti.pdf. accesat 28.04.2016

46 Torney-Purta, Judith, Rainer Lehmann, Hans Oswald, și Wolfram Schulz. 2001. *Citizenship and Education in Twenty-eight Countries: Civic Knowledge and Engagement at Age Fourteen*. Amsterdam: IEA. <http://www.iea.nl/fileadmin/user_upload/Publications/Electronic_versions/CIVED_Phase2_Age_Fourteen.pdf>

47 Parteneriatul pentru o guvernare deschisă. Planul național de acțiune Iulie 2016- iunie 2018 (versiunea din Aprilie 2016) http://ogp.gov.ro/wp-content/uploads/2016/04/PNA-OGP-2016-2018_draft-28-apr-1.doc

48 Pentru o explicație mai detaliată a acestor factori vezi http://www.cnfis.ro/wp-content/uploads/2015/07/CNFIS-Raport-public2014_final_20.06.2015.pdf

 2016